

Власюк О.

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

У статті проаналізовано сутність професійної культури фахівця, визначена її структура, що актуально з позицій логіки організації навчально-виховного процесу професійної освіти, розвитку загальної культури студентів, їх професійної підготовки та професійного становлення.

The article analyzes the main point of professional skills of specialist and also emphasizes its structure that is actual as the logical deduction of the teaching and educational process of vocational education and development of students' culture and their professional training and professional formation.

Професійна культура у сучасному її розумінні – феномен складної структури, визначення якої потребують теорія і практика вищої школи, оскільки з неї має виходити організація навчально-виховного процесу, формування і розвиток загальної культури студентів, їх професійна підготовка та професійне становлення.

Ця проблема хвилює наукову громадськість. Про це свідчить знайомство з працями В.П. Андрущенко, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало, В.Ф. Орлова, С.О. Сисоєвої та інших.

Метою статті є аналіз сутності професійної культури, її ролі у структурі професіоналізму фахівця, що важливо з позицій логіки суспільного розвитку і організації професійної освіти.

Поняття “професійна культура” складне, багатомірне і неоднозначне. Як відомо, в науці існують сотні визначень поняття “культура”, жодне з яких поки що не стало загальноприйнятим. Спробуємо розглянути деякі з визначень: “Культура є формою одночасного буття і спілкування людей

різних – минулих, сучасних і майбутніх – культур, формою діалогу і взаємопородження цих культур”, – пише В. Біблер [2, 289]. На його думку, це цілісне буття людини, визначене як феномен самоспрямованості. “Культура є стиль життя, і в цьому стилі вона є творчість самого життя, але не несвідоме, а усвідомлене; культура визначається рівнем людської самосвідомості, вона є розповіддю про зростання нашого “Я”, вона індивідуальна й універсальна одночасно”, – зауважує А. Білий [1, 91].

Дещо інший підхід до розуміння культури пропонує В. Розов, який підкреслює значення освіти у розвитку культури. На його думку, набути освіти (“освітитися”) означає зрозуміти інших, себе, смисл життя, свою відповідальність перед життям, перед культурою [6, 24]. Отже, для людини, яка розвивається, культура являє собою і безпосередню форму існування (життя, спілкування), і підставу для самоствердження, для свідомого самовдосконалення.

Спільне у наведених визначеннях те, що культура людини утверджується як комплекс якостей, які людина виробила в собі власними зусиллями, і вона є проявом людської самосвідомості. Одним із таких явищ є професійна культура, основи якої закладаються у людини під час навчання, у період підготовки до професійної діяльності та професійного становлення.

У визначеннях педагогів щодо культури професійної діяльності, професійного становлення особистості, професійної майстерності іноді побутує думка, що професійна культура – це певний ступінь розвитку здібностей, знань, умінь, навичок особистості в конкретній сфері діяльності та її результатах, тобто вона є “відображенням діяльності людини”, “процесом розвитку цілісної особистісної культури”, характеристикою “рівня компетентності фахівця та ставлення його до праці та себе як суб’єкта праці”. У цьому контексті ми приєднуємося до думки В. Орлова, який вважає, що дані твердження обмежують зміст поняття лише компетентністю фахівця, а тому В.Ф. Орлов термін “компетентність” замінює на “професіоналізм”, тобто якість, яка поєднує в собі компетентність і оцінні ставлення особистості до різних аспектів професійної діяльності, а також цілу структуру соціальних, професійних, морально-мотиваційних компонентів [5, 14].

Соціальний компонент відображає комунікативні вміння (вміння працювати в колективі), професійний – характеризується компетентністю, високим рівнем організації праці. Морально-мотиваційний компонент проявляється у ставленні до професійної діяльності, сумлінності, потребі у самовдосконаленні [5].

Поняття “професійна культура” має узагальнююче значення і свідчить про характерне для особистості стійке утворення, що проявляється у різних формах діяльності, життєдіяльності. Вроджені і розвинені у процесі діяльності здібності, знання, вміння та навички втілюються у професійному досвіді, детермінуючи тим самим розвиток творчих здібностей. Вищим проявом професійної культури фахівця є професійна творчість та її результати.

“Професійна школа, – зазначає І. Зязюн, – готує випускника до різнобічної творчої діяльності: професійної, соціально-культурної; закладає не просто конкретні знання певного діапазону й обсягу, а фундамент соціальної ініціативи, здатності працювати з людиною і для людини” [3, 12].

Отже, професійна культура має розглядатися як інтегральний показник діяльності фахівця. Вона забезпечується єдністю та взаємодією всіх її чинників, зокрема такими, як: тезаурус і кругозір (характеристика пізнавальної здатності та інтелектуального потенціалу), вміння і здібності (предметно-практичний досвід особистості), діапазон інтересів (рівень духовних ідеалів), світогляд (як соціальна спрямованість особистісної культури), норми і методи діяльності (регулятор вчинків і дій), культура почуттів (уособлення гуманістичної спрямованості спілкування, що визначає естетичну насиченість поведінки і діяльності). Професійний розвиток особи невіддільний від особистісного. В його основі – принцип саморозвитку, спроможність перетворювати власну життєдіяльність у форму індивідуальної особистісної творчої самореалізації.

Результати наших досліджень і педагогічна діяльність у вищій школі дозволяють запропонувати модель професійної культури фахівця (Див. рис.).

Її основу складає упорядкована сукупність знань, умінь і навичок у сфері діяльності, для якої і здійснюється підготовка фахівця, а також його професійно значущі особистісні якості.

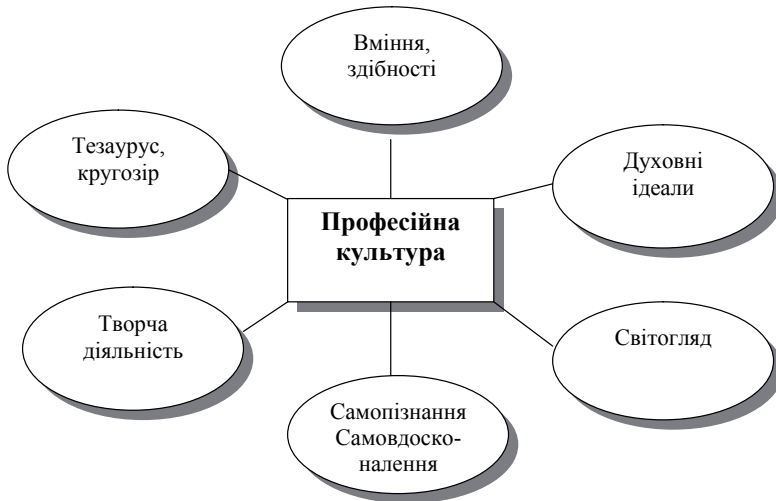

Рис. Модель професійної культури сучасного фахівця

Професійна культура містить загальну культуру особистості, ціннісні аспекти її діяльності, творчі можливості, вироблення і розвиток умінь і навичок, від яких залежить успішне виконання професійних функцій. Для формування професійної культури необхідно прищеплювати фахівцеві чіткі світоглядні позиції, гуманістичну парадигму життєвих цілей та ідеалів. Тому логіка вибору змісту освіти вимагає органічної єдності світоглядної, професійної і загальнокультурної підготовки. Ця єдність забезпечує широку ерудицію, системний характер мислення, креативність, інноваційну спрямованість, що дозволяє людині успішно жити і діяти в мінливих умовах сучасного світу.

Формування всебічно, гармонійно розвинутої особистості припускає використання комплексного й системного підходів у процесі її виховання. Комплексний і планомірний вплив на усі фактори формування культури необхідний у процесі професійної орієнтації студентів. Хоча формування культури особистості відбувається не тільки в результаті свідомого й цілеспрямованого на неї впливу, але і стихійно, під впливом об'єктивних умов життя людей. Врахування цього є однією з важливих умов розробки концепції фор-

мування професійної культури, що є складовою загальної культури фахівця.

Реалізація мети, завдань формування професійної культури студентів вищих навчальних закладів базується на загальних психолого-педагогічних принципах дидактики і виховання. Зокрема:

- науковості – побудова процесу формування професійної культури у вищому навчальному закладі на об'єктивно-істинних знаннях, вивчення найбільш вагомих наукових досягнень у тій чи іншій галузі, здобуття наукових знань, які створюють передумови для самовизначення студентів у відповідності з їх здібностями, інтересами, потребами;

- природовідповідності – врахування в роботі психолого-педагогічних, індивідуально-типологічних особливостей особистості, багатогранної цілісної природи людини;

- культуровідповідності – органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурою, культурними традиціями, звичаями, обрядами, народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпеченні духовної єдності, наступності і спадковості поколінь;

- гуманізації – можливість поставити особистість студента в центр уваги вищого навчального закладу, забезпечити умови для його творчого розвитку та активності;

- демократизації – співпраця, співтворчість педагога і студента, віра в його творчі сили, повага до суверенітету особистості;

- інтегративності – єдність педагогічних вимог вищого навчального закладу, сім'ї та суспільства;

- пріоритету проблемно-розвивальної і творчої діяльності – забезпечення розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової та духовної сфер особистості;

- сенситивності – врахування найбільш сприятливих періодів розвитку особистості для сприймання певного навчального матеріалу;

- психологізації педагогічного процесу вищого навчального закладу – оволодіння кожним викладачем технологією діагностики і психодіагностики рівня професійної культури особистості студента, корекції навчально-виховного процесу [4, с.13].

Поєднання всіх принципів у структурно-логічній побудові процесу формування професійної культури майбутнього

фахівця у вищому навчальному закладі дає змогу окреслити державно-національну спрямованість даного процесу для вироблення активної поведінки студента в суспільстві і власній життєдіяльності, усвідомлення і дотримання ним в майбутньому духовно-моральних норм українського суспільства.

Отже, під професійною культурою ми розуміємо вищий рівень професійної діяльності, сформованої в результаті оволодіння студентами професійно значущими знаннями, вміннями і навичками, врахування їх потреб в постійному творчому вдосконаленні. При чому особистість студентів розглядається як суб'єкт розвитку професійного самовизначення і характеризується активною позицією, тобто прагненням до творчої діяльності, самовираженням у професійній діяльності, спрямованістю переконань, інтересів, відношенням до засвоєваних знань і умінь, соціальних норм і цінностей, рівнем моральної й естетичної культури, розвитком самосвідомості, баченням своїх здібностей та особливостей характеру.

Завдання, що стоять перед сучасною системою освіти, зокрема, професійного становлення, професійної підготовки, вимагають спрямування зусиль на організацію наукових досліджень і впровадження результатів у практику, розробку нових технологій і відповідного науково-методичного забезпечення виховного процесу.

Подальші розвідки будуть спрямовані на визначення педагогічних умов ефективного формування професійної культури і особистісного розвитку студентів.

Література:

1. Белый А. Пути культуры // Вопросы педагогики. – 1991. – №11. – С. 91-95.
2. Библер В. От наукоучения – к логике культуры. – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.
3. Зязюн І. А. та інші. Педагогічна майстерність. – К.: Вища школа, 1997. – 345 с.
4. Концепція виховання молоді у національній системі освіти. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – №2. – С. 2-11.
5. Орлов В. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: Теорія і технологія: Монографія / За заг. ред. І.А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
6. Розов Н. Философия гуматитарного образования. – М.: Наука, 1993. – 236 с.